

Сергій Шебеліст

І СТАЄ МАРАЗМОМ «НАВІКИ РАЗОМ»: БРАТНЯ ЛЮБОВ І ДРУЖБА НАРОДІВ – НОВЕ ДИХАННЯ СТАРОЇ ТЕХНОЛОГІЇ КРЕМЛЯ

У 2013–2015 рр. події в Україні стали топ-темою в російських мас-медіа. Більшість видань, новин і ток-шоу були переповнені Україною настільки, що місця для сюжетів про життя в самій РФ майже не залишалося. Замість лісових пожеж у Хакасії набагато цікавіше довідатися, «че там у хохлов?» Спочатку Майдан, а потім анексія Криму та війна на Донбасі буквально поглинули друковані площі й ефірний час незліченних рупорів пропаганди¹.

Україна в кривому дзеркалі Росії

У квітні 2014 р. маргінальний ультраправий «Правий сектор» за кількістю згадувань у російських ЗМІ опинився на другому місці, дещо поступившись правлячій партії «Единая Россия». А великий і жахливий провідник руху Дмитро Ярош, якщо вірити воїнам Останкінської телевежі, лідирував на дочасних президентських виборах в Україні (37%), хоч насправді він набрав усього 0,7% (високі цифри «накрутили» хакери). Події Революції Гідності кисельови із соловйовими називали «державним антиконституційним переворотом», учасників протестів – «бойовиками Майдану», нову українську владу – «київською хунтою», АТО – «громадянською війною», добровольчі батальйони – «карателями», українських воїнів – «укро-фашистами».

Натомість анексія Криму – це «возз'єднання з Росією» і «повернення в рідну гавань», псевдореферендуми – «волевиявлення народу Південного Сходу», російські окупанти – «ввічливі люди», керовані РФ бойовики на Донбасі – «народне ополчення» й «армія Новоросії», бурятські танкісти – «вчорашні шахтарі й трактористи», самопроголо-

шені лідери «ДНР»/«ЛНР» – «представники Донецька і Луганська».

Щоправда, поступово агресивно-войовнича риторика Кремля змінювалася. Кудись зникли «хунта» й «легітимний» президент Віктор Янукович, «карателі» стали «українськими військовими» чи, як варіант, «київськими силовиками». Безперспективність «Новоросії» визнав не тільки екстреміст Олег Царьов, який став одним із характерних облич цього проекту, а й керманіч російського МЗС Сергій Лавров.

Зміна панівного дискурсу паралельно зі зниженням інтенсивності бойових дій на Сході України й переключенням уваги Кремля на авантюру в Сирії, за спостереженням оглядачів, указувала на те, що РФ шукає шлях до виходу з Донбасу. Ясна річ, із мінімальними репутаційними втратами і на прийнятних для неї умовах, перекинувши на плечі України відповідальність за утримання й відновлення зруйнованого війною регіону, що й надалі перебуватиме під фактичним контролем Москви.

Водночас РФ виступатиме з миротворчими ініціативами й закликатиме з усіх трибун до всеосяжного діалогу. Причому цього разу йтиметься не тільки про «субстантивні переговори» офіційного Києва і «столиць» самопроголошених республік у рамках пролонгованих Мінських домовленостей, а й про ширше примирення братніх народів – українців і росіян, яких нібито спеціально пересварили підступні зовнішні сили – США, ЄС і НАТО.

Власне, цей тренд миру і дружби почав набирати обертів наприкінці 2015 р. як низова ініціатива небайдужих і розсудливих громадян з обох боків уявних барикад. У жовтні молодий активіст з «ісконно» російським ім'ям Іван й українським прізвиськом Проценко запусив у Фейсбуці флешмоб, який, за його словами, має «показати всьому світові, що українські ЗМІ транслюють суцільну

¹ Уперше опубліковано в Інтернет-виданні Zaxid.net 11 січня 2016 р.

брехню про те, що українці вважають росіян ворогами й ненавидять їх!»

Заохочуючи користувачів соцмереж до участі в акції, «киянин з-під Одеси» опублікував фото, на якому в одній руці тримає український паспорт, а в іншій – табличку з написом (російською): «Я – українець! Росіяни – наші брати! Назавжди!» Проценко, який під час Майдану роздавав георгіївські стрічки й антизахідні плакати, закликав співвітчизників не боятися і робити такі ж фото з українськими військовими, поліцейськими, чиновниками, вчителями й учнями і додав: «Що швидше і більше ми це зробимо – то швидше припиниться увесь цей жах! Якщо не ми самі – то ніхто за нас цього не зробить!»

На клич хлопця-авантюриста, який очолив «конструктивний» рух «Дружба народів», почали злітатися «голуби миру» і прихильники здорового, але не тверезого глузду, бо вирішення проблеми вони бачать аж надто традиційно. Щоб передати глибину думки і красу стилю, процитуємо один пассаж в оригіналі: «Давно пора сесть за стол, вместе по стопарику оглушить, салом заисть – и всё стразу на свои места встанет!» Раніше ЗМІ пов'язували Проценка з «Українським вибором» Віктора Медведчука, але на самому сайті руху опублікована викривальна стаття про «походеньки одеського хлопчика, який піариться на чужому горі», бо нібито збирає кошти на допомогу Донбасу.

Єдина родина від Карпат до Сахаліну

Під Новий 2016-й рік тему братньої любові підхопила далеко не маргінальна газета «Комсомольская правда», що доти викривала українських «карателів» і шпетила російських «націонал-зрадників» на кшталт музиканта Андрія Макаревича. А вже під ялинку спільно зі спеціально створеним сайтом «Комсомолка» ініціювала святкову акцію: привітайте своїх рідних і друзів по той бік російсько-українського кордону з Новим роком і Різдом, бо ж «нам усім сьогодні так потрібні прості слова доброти». Не обійшлося, звісно, без обов'язкового в таких випадках ритуального навіювання: «Хто б що не вигадував – росіяни й українці найближча рідня».

Сайт просто фонтанує братньою любов'ю і твердим переконанням у тому, що ми – якщо й не один, то принаймні майже один народ, на чому не втомлюється наполягати президент РФ Володимир Путін, а за ним цю мантру підхоплюють глава його адміністрації, депутати, чиновники, сановники, придворна інтелігенція, ліберальна опозиція та пересічні громадяни. «Немає у нас жодних братніх народів під час війни, – парирував Президент

України Петро Порошенко. – Є єдиний український народ, який прямує в Європу, і є російський народ, який перебуває у глибокій кризі».

Попри всю антиукраїнську істерію, котра охопила РФ у 2013–2015 рр., більшість росіян переконані, що вони й українці – єдина родина. Цю впевненість підтверджують дослідження московського «Левада-центру». Причому після анексії Криму, що збурила в Росії несамовиту великодержавну ейфорію, кількість прихильників твердження про «один народ» зростає: 2004 р. – 79%, 2005 р. – 81%, 2006 р. – 53%, 2007 р. – 49%, 2013 р. – 43%, 2014 р. – 56%. Але, з іншого боку, 2015 р. Україна опинилася на другому місці в списку держав, недружньо й вороже налаштованих до Росії. Попереду України (37%) тільки США (73%), позаду – традиційні «печерні русофоби»: Латвія (25%), Литва (25%) і Польща (22%).

Такі відмінності («від любові до ненависті»), вочевидь, можна пояснити тим, що росіяни розділяють жителів України, до яких ставляться дуже добре або загалом добре 63%, та її нинішнє керівництво, яке негативно сприймають 87%. Українці також не в захваті від своїх Президента, уряду й парламенту. Більшість державних інститутів має вкрай низький рівень суспільної довіри, на вершині якої нині перебувають волонтери, церква, армія й добровольчі батальйони. Але це не означає, що громадяни відмовилися від курсу на ЄС і НАТО й розвернулися в бік РФ, Митного та Євразійського економічного союзів.

Навпаки, як свідчать опитування фонду «Демократичні ініціативи» й Центру Разумкова, після Криму і Донбасу в Україні зросли євроатлантичні настрої. Ідея ж позаблоковості та військового союзу з РФ кардинально втратила привабливість: у квітні 2012 р. мілітарний альянс із Москвою підтримували 26% українців, а в листопаді 2015 р. таких було вже 8%. Половина населення країни вважає, що зближення України і РФ не відповідає інтересам держави, 49% твердять, що насамперед Росія несе відповідальність за конфлікт на Сході, 50% переконані, що санкції проти країни-агресора мають бути посилені, а за їхнє пом'якшення або повне скасування виступають усього 6% і 8,5%.

Усе це свідчить про те, що Україна поступово виходить з орбіти впливу Росії – політичного, економічного, культурного й ментального. Навіть етнічні росіяни й російськомовні українці не хочуть мати нічого спільного із сучасною РФ, яка несе на багнетах свій «русский мир», шантажує сусідів, погрожує всім «іскандерами» й розповідями про «радіоактивний попіл». Агресивна Росія Путіна, Газманова і групи «Любэ» – це не те саме, що Росія Пушкіна, Толстого й Чехова, яку знають і люблять в Україні та світі. Відтак знамените гасло Миколи

Хвильового («Геть від Москви! Дайош Європу!») актуалізується з новою силою, а слова про «братній народ» українці сприймають як образу.

Скрегіт «скреп»

Росіяни ж уперто не бажають помічати змін, які відбулися над Дніпром упродовж турбулентних 2013–2015 рр., цілком щиро вважаючи, що становлення нової політичної нації в Україні – це вигадка її західних покровителів (у лабораторії націотворення австрійський генштаб замінили Вашингтон і Брюссель). Насправді українці – прекрасний слов'янський народ, зі спільними релігією, культурою, історією. Та що там витоки! Як би сказав російський «шовінога» з роману «Московіада» Юрія Андруховича: «Да ми єдиний народ! Ми ведемо навіть зовнішню нічому не відмінюємо!»

І охочих підхопити цю тезу знайдеться чимало, тим більше, коли Кремль видав пропагандистам і ольгинським ботам новий темник у стилі життєвого кредо кота Леопольда: «Ребята, давайте жить дружно». Чи, як варіант, у дусі настанов Тараса Шевченка, який мешкав і творив у Росії: «Обніміться ж, брати мої. Молю вас, благаю!» Правда, поки що миротворчий тренд не став мейнстрімом у щоденних випусках новин, підсумкових програмах і ток-шоу.

Основний акцент зроблено на роботу в Інтернет-просторі: знизилася інтенсивність агресії ботів, змінилася тональність дописів і коментарів, російські користувачі просять українців додати їх у друзі на Фейсбуці. Водночас у Твіттері масово «банять» топові українські акаунти за скаргами кремлівської «фабрики тролів», натомість сторінки росіян адміністратори не блокують і на апеляції з України не реагують.

Згадуваний сайт українсько-російської дружби показово, хоч і не дуже вдало, відмежовується від політики і прямо каже: «Досить читати тонни злоби в соцмережах! Росіяни й українці – брати!» Як ілюстрацію любові та дружби дописувачі щемливо розповідають про тата-українця і маму-росіянку (або навпаки), про дружин, чоловіків, родичів і кумів з України та Росії, про те, як хлопці разом служили в армії, їли з одного казанка, спали поруч і не ділили нікого за національністю і, звісно, жили в одній великій країні – як не в Київській Русі, так у СРСР. Проте всю цю єдність зруйнували капосні США:

*Ликует враг, коль брат порочит брата!
Вулкан обид взлетає до небес!
А мы молчим и тупо лезем в НАТО,
И прославляем палачей «СС».*

У Європі, щоб ви не сумнівалися, не чекають ані Україну, ні тим більше – РФ, зате разом

ми (включно з Білоруссю і чомусь Казахстаном) – сила. «ДНР і ЛНР, болить за вас серце. Захоплююся вашою стійкістю і силою! Спасибі за вашу мудрість і хоробрість! Росія завжди з вами! Україна – рідненька! Тримайся!» – пише Марія із Санкт-Петербурга.

Українські візаві вбачають джерело проблеми не лише в підступах світової закуліси – це вже не тільки США, ЄС і НАТО, але також і МВФ. Не меншим злом є політики-олігархи, переконана Валентина з Києва. Серьожа з Дніпропетровська вигукує: «Українці й росіяни! Ми всі брати! Не дамо уряду користуватися нами! Слава дружбі!» Цілком співзвучну думку озвучує й Артур із Казані: «Не дивіться на уряди, дивіться на народ». А Гжегож із Києва взагалі пише крамольні речі, які шляхетно пропускає демократичний модератор сайту: «Ми з вами, Росія! Ні узурпаторським урядам у наших країнах».

Сміливі слова численних дописувачів про чудові братні народи і поганих політиків мають підштовхнути аудиторію до висновку про те, що українці й росіяни – це один народ, а їхні уряди – інший народ. Відтак закопаймо сокиру війни, забудьмо про взаємні образи, обіймімося й поцілуймося. Ще краще – нехай блудні сини-українці перепросять матінку-Росію за те, що їм захотілося красивого життя в Європі («нужны мы ей, как нехристь в алтаре»), і закличуть свій уряд припинити «братовбивчу» війну на Сході.

Якщо РФ і завдала Україні шкоди, то за це відповідають горе-політики, а не пересічні люди, такі ж хороші, добрі й чуйні, як і ви. Думка про те, що у розв'язанні війни однаково (!) винні офіційні Київ і Москва, облудна по суті й не витримує жодної критики. Тому що ЗСУ не окупували «етнічно українські землі» Белгород, Курськ, Воронеж чи Кубань, на відміну від ЗС РФ, які загарбали Крим і вдають, що їх немає на Донбасі, але чому тоді там затримують десантників зі Пскова і ГРУшників із Тольятті?

Коли режим кремлівського фіурера впаде, росіяни, мабуть, говоритимуть, що Путін їх обдурих, вони нічого не знали чи просто виконували свої обов'язки. Журналісти відверто брехали, військові їхали на «навчання» в Ростов або у «відпустку» на Донбас, приручена інтелігенція демонструвала «одобрямс», бюджетники і молодь раділи з того, що «Крим – наш». Росія просто вмие руки і скаже: «Ми тут ні до чого. Це все Путін».

Дуже зручна і вигідна технологія перекладання й уникнення відповідальності за скоєне. Проте навряд чи вона спрацює в Україні, на території якої точиться аж ніяк не віртуальний конфлікт, як це може здаватися телеаудиторії із Саратова чи Пензи, а реальна війна з цілком реальними загиблими,

пораненими, пропалими безвісти й біженцями. І це швидко не забувається, рани не гояться роками.

Може, це в РФ не пам'ятають і навіть соромляться, бо замовчують, донбаські «подвиги» полеглих «відпускників» і «добровольців». Але в Україні своїх воїнів ховають із почестями, на їхню честь називають школи, вулиці, батальйони і тренувальні центри, встановлюють меморіальні дошки. На їхньому прикладі виховують нове покоління українців. Віднині загиблі солдати будуть постійним нагадуванням про неоголошену російсько-українську війну, забути про яку нам наполегливо пропонують із-за «поребрика».

Якщо насправді йдеться про вибачення, то це Росія має перепросити Україну, проте для цього тамтешнє суспільство повинне пройти той шлях, який здолали німці після Другої світової війни. Без, умовно кажучи, «депутінізації» росіян і відмови від імперського мислення жодне прощення і примирення неможливе. Це завдання на далеку перспективу. Бо поки що тяжко віритися в щирість закликів до дружби, коли у російських тюрмах сидять українські політв'язні, в полоні проросійських бойовиків перебувають українські солдати, в заручниках – мирні жителі Донбасу, а в Москві знищують єдину на всю велику Росію бібліотеку української літератури. Воістину, «братній» народ.